

Драгана Грбић
Институт за књижевност и уметност, Београд

Ни слушати ни гледати, него читати

Reading the Entertainment and Community Spirit / Марија Грујић – Београд: Институт за књижевност и уметност 2012 (Београд: Чигоја штампа). –235 стр. ; 19цм. – ISBN 978-86-7095-177-8

Књига Марије Грујић *Reading the Entertainment and Community Spirit* настала је на основу ауторкине докторске дисертације под називом “Community and the Popular: Women, Nation and Turbo-Folk in Post-Yugoslav Serbia” и објављена је 2012. године у оквиру едиције *Наука о књижевности* Института за књижевност и уметност. Књига је, као и дисертација, писана на енглеском језику и састоји се од пет поглавља и опсежног сажетка на српском језику. Поред тога, књига је опремљена библиографијом и индексом имена, који читаоцу већ на први поглед, као комбинација имена са естраде, са једне, и имена савремених културних и књижевних теоретичара, са друге стране, обећава добру забаву. Прелиставањем опсежне библиографије, коју у већој мери сачињавају дела на енглеском, а у мањој на српском језику, и која доноси студије из домена проучавања културе и медија, теорија идентитета и родних студија, махом објављених у последње две деценије, читалац стиче утисак о веома актуелном приступу ауторке једној провокативној и занимљивој теми и њеном опредељењу да дати проблем осветли кроз призму најсавременијих поменутих теоријских приступа. Такође, из прегледа библиографије, као и из референци унутар текста, види се интердисциплинарност приступа, јер ауторка консултује и писане, и аудио и визуелне медије и Интернет. При томе је важно напоменути да је значајну улогу у ауторкином критичком сагледавању проблематике одиграла анализа периодике – популарних часописа и таблоидне штампе која је допринела мејнстримизацији турбо-фолка (*Радио ТВ ревија, Магазин Рок, Џубокс*), тако и специјализованих часописа за културу и књижевност који су настојали да ову појаву на културној сцени Југославије а касније Србије, критички осветле (*Култура*). Управо то *читање забаве* кроз поменуте писане медије, као један од могућих начина читања ове књиге, јесте и предмет ове анализе.

Већ у самом наслову помало необичном синтагмом *Reading the Entertainment* Марија Грујић одређује методолошки приступ теми. Отварањем могућности *читања* једног вида забаве, реализованог готово искључиво у аудио-визуелним медијима, дакле, намењеног визуелној перцепцији, ауторка неочекивано сугерише анализу предмета у оквиру које се сама појавност певачица и инсценација њихових песама заправо може *читати* као било који други књижевни текст. Овакав приступ је заснован на семиотичком приступу Стјуарта Хола (Stuart Hall), према коме, како ауторка наводи, „свака врста репрезентације представља процес комуникације између онога ко поруку кодира, и онога ко поруку прима и интерпретира, при чему је тај процес преплетен са одговарајућим културним контекстом.” Холове теоријске премисе Марија Грујић даље проширује Бартовим (Roland Barthes) приступом где је „свака врста културног конструкта у извесном смислу текст, систем знакова који захтева да буде растумачен од стране реципијента.”

Укрштање ова два теоријска приступа ауторка у књизи доследно спроводи анализирајући примере типизираних појава женских вокала који су обележили популарну музичку сцену од седамдесетих година наовамо, пратећи, са једне стране, формирање и развој специфичне атрибутизације певачица које у извесном смислу посматра као „ликове“ и јунакиње шоу бизниса, а са друге незаобилазне елементе инсценације који су масовним прихватањем тог новог тренда у музици прерасли у његова општа места. Од анализе атрибута који су доминантно одредили изглед певачица и сценарио живих наступа или спотова, преко садржаја и порука које шаљу текстови њихових песама, до анализе узрока масовне рецепције овог тренда, ауторка долази до закључка да се управо кроз те елементе обликовала својеврсна стратегија те сцене, при чему она употребљава баш термин стратегија којим је имплицитно наглашена освајачка тенденција новог тренда у култури.

Поред Стјуарта Хола, Ролана Барта и низа других страних теоретичара чији су радови у последњих двадесет година дефинисали теоријске приступе у оквиру теорија медија, родних студија и теорија идентитета, ауторка је своја истраживања засновала и на темељној анализи и проблематизацији теоријске литературе о популарној културној сцени у Југославији и Србији која је објављена код нас – у првом реду Иван Чоловић са својим, како ауторка наводи, пионирским делом у овој области, *Дивља књижевност*, затим Милена Драгићевић-Шешић, Ивана Кроња као и низ аутора окупљених око темата објављеног у часопису *Култура*

седамдесетих година. У контексту иновативности Грујићкиног теоријског приступа овој теми важно је напоменути да она одређене ставове претходно поменутих проучаваоца овог проблема усваја и даље их развија, док се са појединим ставовима полемички разрачунава. Тако, на пример, у односу на Чоловића који говори само о топосима који се појављују у текстовима новокомпоноване музике, а чији се приступ доминантно ослања на теоријске поставке Романа Јакобсона, Грујићева иде корак даље и у складу са принципима Холовог и Бартовог приступа истиче да се може говорити о топосима читавог жанра као „сплета вербалних, визуелних и звучних аспеката репрезентације“, и такође полемиче са Чоловићевим поимањем веза између формулаичности усмене књижевности и новокомпоноване музике. Иако се у свом раду често ослања на дело Милене Драгићевић-Шешић *Неофолк култура: публика и њене звезде*, Марија Грујић ипак полемички разматра поједине ставове ове ауторке, поготово када је реч о интерпретацији појединачних примера са турбо-фолк сцене.

У последњем поглављу се претходно профилисани теоријски приступ теми сагледаној кроз призму теорија родних и националних идентитета помера ка Бахтиновој теорији ироније и карневализацији културе. Сходно потребама доказивања хипотезе о хетеронормативности као императиву друштва који популарна музичка сцена у Србији мора да задовољи, ауторка уводи теоријске премисе савремених родних студија „читања“ тела и фетишизације, и као пример са наше музичке сцене који својим ставовима излази из оквира зацртане хетеронормативности и кокетира са другим опредељењима истиче пример турбо-фолк певачице Јелене Карлеуше.

С обзиром на чињеницу да су у експанзији овог шунда и неукуса важну улогу одиграли медији, посебно бих скренула пажњу на онај део књиге који покушава да осветли улогу медија, и то пре свега писаних медија, чија је улога била кључна у почетној фази. Са једне стране, скрећући пажњу на интервјуе или постере које је објављивала *Радио ТВ ревија* генеришући и профилишући таквим прилозима пожељни вид забаве за масе, а са друге, пружајући увид у један темат из 1970. године специјализованог часописа *Култура*, који је једном групом радова интелекуалаца, насталих на основу радио дискусије, покушао да реагује и критички сагледа те нове појаве на културној и музичкој сцени Југославије, ауторка је осветлила двоструку улогу штампаних медија – и оних озбиљних и оних на профиту заснованих. Марија Грујић објављивање овог темата и пионирски покушај да се отвори ново поље у проучавању културу

позитивно оцењује, јер је тај гест допринео „стварању платформе за изучавање популарне музике као академске теме у бившој Југославији“. Закључак који се имплицитно намеће из ауторкиних анализа ослоњених на материјал из периодике, јесте да су штампани медији имали истовремено и критичку улогу (*Култура*), и популистичку (*Радио ТВ ревија*), која ће временом постати све доминантнија и гласнија и готово ће истиснути ову прву.

Критици тог конзумеризма, јер „масовна култура подразумева пасивног реципијента“, дала је знатан допринос Франкфуртска школа и свакако Теодор Адорно (Theodor Adorno) и Макс Хоркхајмер (Max Horkheimer), који се убрајају међу најзначајније двадесетовековне теоретичаре епохе просвећености. Као што су у делу *Дијалектика просвећености* (1973) Адорно и Хоркхајмер поставили веома важно питање које је изоштрило будућа проучавања просветитељства и радикализовало одређене интерпретације – где престају позитивне а почињу негативне последице просветитељства, имајући на уму Други светски рат, исто тако се може поставити питање о одговорности и спречи турбо-фолк музике и одређених збивања током '90-тих година, на шта је Марија Грујић у поглављу о Светлани Цеци Ражнатовић само скренула пажњу. У овом контексту је такође битно напоменути да књига Марије Грујић, за разлику од осталих студија на ову тему објављених у последњих петнаест година у Србији, у којима је често у први план постављено сагледавање проблематике кроз политичку призму, врло мало или готово уопште не сагледава ову тему кроз однос политике и културе.

С обзиром на чињеницу да ауторка својом књигом пружа јасну и оштру критику генезе фолк и турбо-фолк музичке сцене, у којој су кључну улогу одиграли медији, ово читање књиге *Reading the Entertainment and Community Spirit* је отуда било усмерено управо на ова два фокуса истакнута у последњем делу излагања – (писане) медије и њихов „просветитељски“/образовни потенцијал. Улога периодике, као најважнијег медија у процесу популаризације овог тренда у тренутку његовог рађања и прве развојне фазе, а поготово улога *Радио ТВ ревије*, која сама по себи настоји да пружи интегралну слику медијске сцене, изашла је у први план. Са друге стране, сегмент у којем ауторка почетке критичког сагледавања популарне културе и медија везује за Франкфуртску школу и критику конзумеризма, асоцира на улогу коју је настанак и развој штампе одиграо у популаризацији просветитељских идеја, а која у понечему наличи процесу хомогенизације којим се ауторка у својим интерпретацијама бавила.

Књига *Reading the Entertainment and Community Spirit* критичким сагледавањем и занимљивим интерпретацијама нуди могућност за један нови вид дијалога у којима аномалне појаве савремене медијске сцене треба да буду преиспитане и теоријском апаратуром разобличене.